

FOTOGRAFIE ARCHIWALNE

Zbiór fotografii stał się medialną wizytówką Archiwum w Zamościu. W niepełna trzy lata zgromadzono kilkanaście tysięcy fotografii, w przeważającej części z chwilą ich pozyskania skanowanych i sukcesywnie umieszczanych w internecie. Niebywała jak na lokalną stronę i specjalistyczną tematykę oglądalność (średnio ok. 500 wyświetleń na dobę) świadczy sukcesie przedsięwzięcia, którego skali nikt w pierwszych miesiącach się nie spodziewał.

Fotografia jest ilościowo materiałem marginalnym w zasobach archiwów państwowych, ale zazwyczaj bardziej spektakularnym niż typowe dokumenty aktowe. Na terenie Zamojszczyzny nie ma nadzorowanych archiwów zakładowych, które wytwarzają tego typu archiwalia. W małym – jak zamojskie – archiwum można je pozyskiwać wyłącznie w ramach ustawowego „kształtowania zasobu archiwalnego”.

Z apelem o przekazywanie do Archiwum fotografii zaczęliśmy zwracać się końcem 2005 r., równocześnie zachęcając też do przekazywania dokumentów związanych z osobami działającymi na lokalnej niwie publicznej. Ten drugi segment „eksploracji” przybrał postać zespołu „Akta osób i rodzin”. Kontakty orientowane są na osoby znane, w wypadku osób nieżyjących na ich najbliższych. Jedyne ograniczenie sprowadzono do właściwości terytorialnej. Ta uniwersalność zbioru stała się jego istotnym atutem.

Z czasem zmieniono taktykę, starając się oglądać zdjęcia w domach osób. Po prostu ludzie do końca nieuświadomiamy sobie jak „błaha” tematy mogą być przydatne do zbioru fotografii. Z domowych albumów, pudeł ze zdjęciami wyłuskać można fotograficzne perełki. Szczególnie ujmujące jest podejście większości osób starszych, pozwalających bezceremonialnie, fizycznie „wyastrahowywać” z albumów interesujące zdjęcia. Można słyszeć: „jeśli się to komuś przyda”, „a komu ja to zostawię”, „lepiej, niż ma to ktoś po mnie wyrzucić”. Można tylko żałować, iż czasem zbyt delikatnie korzystano z tej wspaniałomyślności. Jeśli fotografia ma znaczenie emocjonalne, czy sentymentalne proponujemy wykonanie – w zamian – odbitki zeskanowanej fotografii.

Od marca 2008 r. zdjęcia publikuje „Tygodnik Zamojski”. Przygotowywane cotygodniowo przez Archiwum „Zagadki z archiwum” zwracają się do czytelników o pomoc związaną z treścią zdjęć. Pośrednio docieramy w ten sposób do osób, które dotąd nie wiedziały o archiwalnej akcji.

Poza penetrowaniem domowych zbiorów, w dalece już mniejszym stopniu zwracano się do autorów fotografii. Nie natrafiono dotąd na fotografie (negatywy) pozostałe po zakładach fotograficznych. Przejęto natomiast cztery duże zbiory liczące po kilka tysięcy negatywów z lat 60. 70. i 1 poł. lat 80-tych. Trzy należały do osób fotografujących zawodowo dla instytucji, jeden do fotografa amatora. Materiał ten – nieopisany, albo zdawkowo oznaczony – praktycznie nigdy nie zostanie w pełni zewidencjonowany. W przypadku amatorskich negatywów w większości jest to banalna tematyka rodzinna. Ich wartość będzie jednak z czasem

wzrastała. Materiał negatywowo został w ok. 20% zeskanowany i zewidencjonowany. Docelowo może na to jednak liczyć nie więcej niż połowa klisz.

Fotografie domowe i autorskie różni nie tylko proveniencja. Te pierwsze to przeważnie fotografie okolicznościowe. Ich wartość informacyjna najczęściej nie wynika z celów, w których zostały wykonane (zdjęcie kogoś podczas spaceru dokumentuje wygląd ulicy). W drugim przypadku element okolicznościowy pozostaje na drugim planie, skupiając się na walorach dokumentacyjnych lub artystycznych tematu. Tych zdjęć jest znacznie mniej.

Utworzony w 2006 r. zespół archiwalny: Zbiór fotografii składa się na kilkanaście działów (01 – 17), te z „poddziałów” (1 – 9), a poddziały z tematów (01 – 99). Powstały w ten sposób pięciocyfrowy kod tematu uzupełniany jest po kropce numerem zdjęcia (tu bez ograniczeń od jednego do ponad stu i więcej zdjęć). Teoretycznie system ten daje możliwość utworzenia ok. 16 tys. tematów (na dzień dzisiejszy mamy ok. tysiąca tematów) i zewidencjonowania nieograniczonej liczby zdjęć. Kod zdjęcia poprzedzony jest w ewidencji numerami archiwum (88) i zespołu (1178). Spełnia zatem standardowe wymogi ewidencyjne przyszłych skalonych informatycznych baz danych

Te system umożliwia również tworzenie zbiorczej ewidencji wszystkich fotografii w Archiwum, np. również tych występujących w dokumentacjach aktowych – po numerze archiwum i zespołu – numer jednostki archiwalnej, strona paginacji i w nawiasie kod fotografii.

Ewidencja fotografii polega na przyporządkowaniu działowemu i tematycznemu zdjęcia i jego zwięzłym opisie. Tymczasowo są to pliki WORD. Dane te zostaną w przyszłości przeniesione do powstałej w NDAP komputerowej bazy fotograficznej, względnie do własnej bazy fotografii. Powstała w 2007 r., jednak po wprowadzeniu ok. 1,4 tys. zdjęć z uwagi na ich intensywne pozyskiwanie postanowiono odłożyć przenoszenie do niej danych na czas późniejszy. Mając określony temat, dane ewidencyjne, hasła indeksowe, będzie to mogła robić osoba bez merytorycznych kwalifikacji.

Digitalizacja fotografii wykonywana jest skanerem EPSOM 4800 Photo, w zależności od rozmiarów zdjęć w rozdzielczościach 800-2400, w formacie TIFF (do celów użytkowych JPEG).

Ponad 10 procent najciekawszych zdigitalizowanych fotografii umieszczonych jest w internetowej Galerii Archiwalnej. Jej układ różni się od ewidencyjnego, jest częściowo uproszczony. Aktualnie dzieli się na 6 kategorii, 26 podkategorii i 93 albumy. Ma ona charakter dynamiczny i w miarę potrzeb powstają nowe podkategorie i albumy. Raz w tygodniu wzbogaca się o ok. 10 zdjęć. Wydolność galerii określona jest na poziomie ok. 10 tys. zdjęć. Trzeba podkreślić, iż jest to jedyny w archiwach państwowych na taką skalę skanowany i udostępniony internetowo zbiór fotografii. Zdjęcia były już wykorzystywane do celów wydawniczych. Na razie udostępnianie ma charakter promocyjny – nieodpłatnie – o ile wykorzystywany jest skan z Galerii (na zdjęciu umieszczane jest logo Archiwum).

Zdjęcia przechowywane są na luźnych kartach za przezroczystą elektrostatyczną¹ celulozową więc nieszkodliwą folią (celofan), wykorzystując w tym celu

---

¹ Trudno ocenić trwałość elektrostatyki (czy kiedyś nie będą zdjęcia wypadać z kart), z prywatnych doświadczeń wiadomo, że ponad dziesięcioletni okres użytkowania czasu nie spowodował takich problemów. Z pewnością w przyszłości powstanie jakiś sposób nowy przechowywania zdjęć. Ponieważ zaczynaliśmy od zera, nie chcieliśmy wrzucać zdjęć do tradycyjnych kopert, narażając je na wzajemne niszczenie się, uszkodzenie. Ideałem były

albumy. W przypadku małych zdjęć na obu stronach karty można umieścić do 8 zdjęć. Większa ilość kart z danego tematu umieszczana jest w kopercie A4.

W czasie druku tego „Archiwariusza” padła bariera 300 tys. wyświetleń. W zamian możemy zaproponować ofiarodawcom wirtualną satysfakcję. Lista ofiarodawców, jest bieżąco uzupełniana w „Aktualnościach” na stronie internetowej, Zawiera ok. dwustu nazwisk. W podpisach pod fotografiami również informujemy, kto je przekazał.

NOWE NABYTKI

W ciągu ostatniego roku o kolejne ciekawe dokumenty wzbogacił się zespół Akta osób i rodzin (nr 1170). Ten nowy zespół zawiera dokumenty, często pojedyncze, po 44 osobach. Otrzymaliśmy m.in. efektowny dyplom kupiecki Adama Gaudnika a w drodze kupna nabyliśmy dyplom rzemieślniczy Jana Pryła, interesujące dokumenty do działalności podziemia w latach 1944-1945 po Bolesławie Sobieszczańskim i Stanisławie Matei, cztery legitymacje Zygmunta Klukowskiego, dyplomy z podpisami prezydenta na Uchodźctwie, zeszyt z wierszami poety-amatora Bolesława Kazaneckiego.

Pozyskaliśmy kolejne materiały po regionaliście Kazimierzu Kowalczyku, m.in. cenny materiał epistolograficzny – trzy tomy korespondencji w sprawach prowadzonych prac badawczych, zawierające także odpisy wysyłanych przez niego listów. Jest m.in. niezwykle interesujący blok korespondencji prowadzonej z prof. Jerzym Kowalczykiem. Część listów stanowi unikalny materiał źródłowy do biografii wielu znanych zamojskich postaci. Przejeliśmy też m.in. akta zamojskiego ZHP z lat 1970-1999. Jeśli chodzi o fotografie, to przede wszystkim należy wymienić kilkadziesiąt tysięcy negatywów przekazanych przez Klub Garnizonowy, po dawnej Technicznej Szkole Wojsk Lotniczych (najstarsze z 1956 r.). Niestety, jest to materiał praktycznie bez ewidencji i w większości trudny do szczegółowego rozpoznania.

DIGITALIZACJA

W roku 2008 Archiwum zajęło się konsekwentnie skanowaniem zespołu afiszów i plakatów. Składa się nań około półtora tysiąca jednostek. Zostały one 5 lat temu ekspresowo, w ciągu 5 dni z „ręki”, sfotografowane aparatem cyfrowym. Poręczny w średnich rozdzielczościach materiał służy do celów informacyjnych. Obrazki większych plakatów posiadają zniekształcenia, fotografowane były z usuwanymi dopiero później zagięciami itp. Nie nadają się więc do celów ekspozycyjnych (wydawnictwa, internet). Obecnie cały materiał został zeskanowany w wysokich rozdzielczościach (tiff), formaty przekraczające A3 skanowane były poza Archiwum na profesjonalnym skanerze A0. Jesienią zamierzamy zeskanować pozostałe, jeszcze niezewidencjonowane plakaty.

Całość zeskanowanego dotąd materiału archiwalnego (dokumenty + fotografie + afisze) na koniec lipca posiada objętość ok. 450 GB i prawie 20 tys. plików

---

by różnoformatowe koperty (3-4 rozmiary) z dużym przezroczystym okienkiem oraz jednoformatowe (A4) teki pozwalające umieszczanie, mocowanie w nich takich różnej wielkości kopert.

TIFF. Przechowywane są na trzech wyznaczonych komputerach i równolegle na trzech dyskach zewnętrznych. Z uwagi na duży przyrost materiału skanowanego Archiwum planuje w przyszłym roku zakup serwera.

STRONA INTERNETOWA ARCHIWUM

Na naszej stronie archiwalnej dokonaliśmy kilku zmian. Oprócz modernizacji Galerii Internetowej, w czerwcu w zakładce „zasób” umieszczony został Informator Archiwalny – w kilkunastu PDF-owskich plikach szczegółowo opisany, aktualny zasób Archiwum. Za pośrednictwem internetu dostępna jest zawartość „Archiwariuzszy Zamojskich” z lat 2003-2006.

Archiwum zamierza prezentować dokumenty online w całości. Jako pierwsze będą to Protokoły Rady Miejskiej w Zamościu, od 1917 r., sukcesywnie do 1939 r. Powstała też skrócona angielska wersja strony.

KURIOZA ARCHIWALNE

W 2007 r. Dyrektor Naczelny Archiwów Państwowych dr Sławomir Radoń zwrócił się do archiwów by nadsyłały propozycje wszelkich osobliwości w swoich zbiorach. W 2008 r. zorganizowana zostanie wystawa „Kurioza w archiwach państwowych”. Z naszych propozycji akceptację uzyskały dwa dokumenty oraz pięć plakatów:

- 1) Prośba z 30 IX 1948 r. o pomoc w związku z wynalazkiem, nad którym niejaki A. Wasowicz po 17 latach pracy *osiągnął tajemnice swojej perpetum mobile - wykorzystania siły wodnej bez uzależnienia terenowego - jak dotychczas - różnicy luster wody górnej i dolnej* i brakuje środków by *dzielo swoje pokazać ludziom nauki*. Akta Miasta Zamościa 1944-1950, sygn. 94 s. 157-158
- 2) Regulamin obowiązujący utrzymujących lunapary i domy publiczne w Zamościu podpisany przez burmistrza Zamościa [1916 lub 1917]. Akta Miasta Zamościa 1915-1939, sygn. 84 s. 09-11
- 3) Plakat czarno-biały: Pracujemy dla Europy. Polki jako pracownice rolne. Niemiecki plakat propagandowy przedstawiający polskie kobiety pracujące w niemieckim rolnictwie; Rozplakatowano w Zamościu 2 XII 1943 r., 42x59 cm. Zbiór afiszów, ogłoszeń, druków ulotnych 1913-2000, sygn. 0509 d. 488.
- 4) Plakat kolorowy: III światowy Złot. Naprzód młodzieży świata nas braterski połączył dziś marsz. III światowy Złot Bojowników o Pokój – Berlin – 5-19/VIII/1951. 69x100 cm; Wydawca: Dział Wydawnictw Artystyczno-Graficznych RSW „Prasa”. Zbiór afiszów... sygn. 0675 d. 654.
- 5) Plakat kolorowy: Myśmy plan swój wykonali państwu zboże odsprzedali. Ty sąsiedzie też nie czekaj, odstaw zboże i nie zwlekaj. Plakat zachęcający rolników do odsprzedaży zboża do punktów skupu GS „SCh”; 1951 r., autor Lucjan Jagodziński, 43x61 cm; Wydawca: Dział Wydawnictw Artystyczno-Graficznych RSW „Prasa”. - Zbiór afiszów... sygn. 1072 d. 1051
- 6) Plakat kolorowy: Oszust podatkowy okrada państwo i społeczeństwo. Współdziałajcie w zwalczaniu nadużyć podatkowych. 1946 r., autor nieznany, 86x61 cm Wydawca: Zakłady Wkłęśłodrukowe RSW „Prasa”. Zbiór afiszów... sygn. 1079 d. 1058.

- 7) Plakat kolorowy: Chwytaj Bracie hasło zdrowe – zamiast konia wprzęgaj krowę. 1945 r., Autor R. Zieliński, 42x50 cm. Zakłady graficzne Łódź.. Zbiór afiszów... sygn.1085 d. 1064.